

DOI: 10.26565/2220-8089-2020-38-12
УДК 327.3:329

Геба Ганна Ігорівна
аспірант кафедри міжнародних відносин
Одеський національний
університет імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська, 2, м. Одеса, 65082,
anechka.i.smile@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-2627-0984>

ПЕРСПЕКТИВИ «ИТАЛЕКЗИТУ» У КОНТЕКСТІ РИЗИКІВ ПОСИЛЕННЯ ДЕЗИНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄВРОПІ

Проаналізовано ризики виходу Італії з Європейського Союзу (Италекзиту). Італія має одну з найпотужніших економік Євросоюзу і великий політичний вплив на процеси в ЄС, і тому імовірний вихід цієї країни з Об'єднання може обернутися катастрофічними економічними та політичними наслідками для майбутнього європейської інтеграції. Досліджено ступінь реальності довго обговорюваної впливовими італійськими політиками та ЗМІ загрози так званого Италекзиту, а також з'ясовано способи й можливості уникнення цієї загрози і зміцнення європейської солідарності, незважаючи на розвиток дезинтеграційних процесів у Європі в цілому та в Італії зокрема. Оцінка вірогідності Италекзиту визначається як невисока, однак зазначено певні негативні тенденції, які можуть підвищити ризики виходу Італії з ЄС у майбутньому. Простежено зростання настроїв євроскептицизму в Італії та їх вплив на зовнішню політику країни і на відносини між Італією та центральними інституціями ЄС у Брюсселі. Розглянуті найбільш впливові партії євроскептиків і правих популістів та їхня діяльність в італійському парламенті та уряді. Прогнозовано перспективи подальшої діяльності партій євроскептиків і їх потенційний вплив на політику Італії та всього ЄС. Доводиться, що італійські євроскептики потенційно найнебезпечніші у Європі через їхню популярність не тільки на національному, а й на загальноєвропейському рівні, їхню здатність згуртувати навколо себе праворадикальні партії з інших європейських країн, їх амбіції посісти ключові посади в Єврокомісії, а також їх активні зв'язки з Росією. Проаналізовано можливі шляхи уникнення найбільш катастрофічних сценаріїв виходу Італії з ЄС.

Ключові слова: Италекзит, Європейський Союз, євроінтеграція, дезинтеграційні процеси, євроскептицизм, праві популістські партії

Геба Анна Игоревна,
аспірант кафедри міжнародних відносин
Одесский национальный
университет имени И. И. Мечникова
ул. Дворянская, 2, г. Одеса, 65082
anechka.i.smile@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-2627-0984>

ПЕРСПЕКТИВЫ «ИТАЛЕКЗИТА» В КОНТЕКСТЕ РИСКОВ УСИЛЕНИЯ ДЕЗИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В ЕВРОПЕ

Проанализированы риски выхода Италии из Европейского Союза (Италекзита). Италия имеет одну из самых мощных экономик Евросоюза и большое политическое влияние на процессы в ЕС, и поэтому вероятный выход этой страны из Объединения может обернуться катастрофическими экономическими и политическими последствиями для будущего европейской интеграции. Исследована степень реальности давно обсуждаемой

влиятельными итальянскими политиками и СМИ угрозы так называемого Италексита, а также выяснены способы и возможности, дабы избежать этой угрозы и укрепить европейскую солидарность, несмотря на развитие дезинтеграционных процессов в Европе в целом и в Италии в частности. Оценка вероятности Италексита оценивается как невысокая, однако отмечены определенные негативные тенденции, которые могут повысить риски выхода Италии из ЕС в будущем. Прослежен рост настроений евроскептицизма в Италии и их влияние на внешнюю политику страны и на отношения между Италией и центральными институтами ЕС в Брюсселе. Рассмотрены наиболее влиятельные партии евроскептиков и правых популистов и их деятельность в итальянском парламенте и правительстве. Прогнозируются перспективы дальнейшей деятельности партий евроскептиков и их потенциальное влияние на политику Италии и всего ЕС. Доказывается, что итальянские евроскептики потенциально самые опасные в Европе из-за их популярности не только на национальном, но и на общеевропейском уровне, их способности сплотить вокруг себя праворадикальные партии из других европейских стран, их амбиций занять ключевые посты в Еврокомиссии, а также их активных связей с Россией. Проанализированы возможные пути предотвращения наиболее катастрофических сценариев выхода Италии из ЕС.

Ключевые слова: Италексит, Европейский Союз, евроинтеграция, дезинтеграционные процессы, евроскептицизм, правые популистские партии

Hanna Heba

PhD student of the Department
of International Relations,
Odessa I. I. Mechnikov National University
Dvoryanska str., 2, Odesa, 65082, Ukraine,
anechka.i.smile@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-2627-0984>

PROSPECTS OF ITALEXIT IN THE CONTEXT OF RISKS OF STRENGTHENING DISINTEGRATION PROCESSES IN EUROPE

The risks of Italy's withdrawal from the European Union (Italexit) are analyzed. Italy has one of the most powerful economies in the European Union and a great political influence on the processes in the EU. Therefore, the possible exit of this country from the Union could have catastrophic economic and political consequences for the future of European integration. The probability of the threat of the so-called Italexit, which has been discussed by the Italian politicians for a long time, is researched. In addition, the ways and possibilities of avoiding the threat of Italexit, as well as strengthening European solidarity despite the development of disintegration processes in Europe in general and in Italy in particular, are discovered. The probability of Italexit is defined as low, but some negative trends that may increase the risks of Italy's exit from the EU in the future are outlined. The growing sentiments of euroscepticism in Italy and their impact on the country's foreign policy and on relations between Italy and the EU's central institutions in Brussels are observed. The most influential parties of Eurosceptics and right-wing populists and their activities in the Italian parliament and government are considered. The prospects for further activities of Eurosceptic parties and their potential impact on the policy of Italy and the EU are forecasted. It is proved that Italian Eurosceptics are potentially the most dangerous in Europe because of their popularity not only at the national but also at the European level, their ability to unite right-wing radical parties from other European countries, their ambitions to occupy key positions in the European Commission and their active ties with Russia. The possible ways to avoid the most catastrophic scenarios of Italy's exit from the EU are analyzed.

Keywords: Italexit, European Union, European integration, disintegration processes, Euroscepticism, right-wing populist parties

Після того, як розпочався процес так званого «Брекзиту», тобто виходу Британії з

Євросоюзу, в Європі заговорили про імовірність появи схожих явищ «Некзит»

(вихід Нідерландів), та «Італекзит» (вихід Італії). В італійському суспільстві неухильно зростають євроскептичні настрої. Якщо у 2018 році кількість бажаючих вийти з ЄС в Італії становила близько 30%, то на сьогодні цей показник за становить майже 50% (Поплавский 2020). На тлі зростання таких антиєвропейських настроїв в Італії у липні 2020 року заснована політична партія «Італекзит» (Итальянский сенатор создал партию 2020), яка поставила собі за мету домогтися виходу країни з ЄС. Ця партія одразу після свого заснування уже мала рейтинг близько 4–6 % (Монасі 2020). Це означає, що новостворена партія мала би шанси подолати 5-відсотковий бар'єр та пройти до парламенту, де вона може посилити і без того доволі потужні позиції євроскептиків. Проблема загострюється тим фактом, що італійські політики-євроскептики популярні не лише на загальнонаціональному, а й виходять на загальноєвропейський рівень. Так, лідер правої популістської партії «Ліга» Маттео Сальвіні тривалий час був представлений у Європарламенті, а впродовж останніх років він організував спільні конференції і наради своєї партії разом із праворадикальними партіями інших країн ЄС задля здобуття більшої кількості місць у Європарламенті і в перспективі навіть зайняття ключових посад у Єврокомісії та проведення там спільної політики, направленої проти сучасних принципів ЄС (Проросійські «європейські праві» 2019). Таким чином, італійські євроскептики потенційно можуть завдати ударів по євроінтеграції як зсередини своєї країни, добиваючись її виходу з ЄС, так і з самого Брюсселя, де вони мають шанс створити потужну коаліцію правих популістів з різних країн, які можуть поставити під сумнів сучасні демократичні принципи ЄС і саме його існування. Також ускладнюють ситуацію дружні зв'язки італійських правих популістів з Росією, яка їх активно підтримує і заохочує до дій, направлених на посилення дезинтеграційних процесів в Європі. Тому для вивчення перспектив євроінтеграції важливо також розуміти особливості сучасної італійської політики та діяльність італійських правих партій щодо сприяння Італекзиту.

Аналіз досліджень, пов'язаних з дезинтеграційними процесами в Європі в цілому та ризиками виходу Італії з ЄС зокрема, для цілей статті дозволяє виокремити дві основні групи дослідників. До першої групи належать науковці, які

аналізують євроінтеграційні та дезинтеграційні процеси у Європі в цілому. До цієї групи можна віднести таких зарубіжних учених, як Дж. Стігліц, К.Виплош, Б. Гралвілле, А. Багнаї. До другої групи вчених можна віднести аналітиків, які спеціалізуються на вивченні зовнішньої політики Італії та її політики щодо ЄС. Зокрема, можна виділити у цій групі таких науковців як Є. Маслова, Т. Мершель, Д. Барігацці, А. Греко, А. Гурков, А. Дунаєв, Д. Рейнольдс. Серед вітчизняних науковців, які займаються проблематикою євроінтеграції слід виокремити таких дослідників, як І. Грицяк, В. Копійка, М. Коваль-Гончарук, О. Чалий, І. Максименко, Д. Кузьмін та ін. Серед українських учених на зовнішній політиці Італії фокусуються В. Вдовиченко та Н. Тарасенко.

Різні автори досліджували окремі аспекти зазначеної проблематики зокрема причини зростання євроскептичних настроїв в Італії та інших країнах Європи. Також аналізувалися можливі економічні результати виходу Італії з Євросони, але досі не вивчалися потенційні зовнішньополітичні наслідки Італекзиту та ступінь імовірності такої загрози з точки зору політики та міжнародних відносин.

Метою статті є вивчення перспектив виходу Італії з ЄС. Основними **завданнями** відповідно до цієї мети є: 1) з'ясування ступеня імовірності такого виходу, визначення економічних, внутрішньополітичних та зовнішньополітичних факторів, які можуть сприяти Італекзиту; 2) аналіз можливих наслідків для Італії та перспектив євроінтеграції потенційного виходу країни з ЄС; 3) окреслення можливих шляхів запобігання сценарію Італекзиту.

Посилення настроїв євроскептицизму характерне для більшої частини Європи, і Італія не стала винятком. Слід відзначити, що вихід Італії з Євросоюзу дуже складно практично реалізувати. По-перше, вихід з ЄС шляхом проведення референдуму, як це було у Великобританії напередодні Брекзиту, не передбачає конституція Італії, в якій в статті 75 чітко сказано, що референдум не може проводитися щодо питань ратифікації міжнародних договорів (Constitution of the Italian Republic 1947: 20). Для того, щоб була можливість провести всенародний референдум про вихід з ЄС, необхідно буде змінювати конституцію, а для цього необхідно мати абсолютну більшість в обох палатах італійського парламенту. Навряд чи політичні партії євроскептиків у найближчому

майбутньому зможуть набрати так багато місць у парламенті, особливо враховуючи той факт, що зазвичай на виборах в Італії жодна партія не здобуває абсолютної більшості, і тому всі уряди доводиться формувати через коаліцію.

По-друге, на офіційному рівні жодний високопосадовець Італії не заявляв про намір його країни вийти з ЄС. Зараз у парламенті та уряді країни правлять помірно (чи принаймні відносно помірно, якщо говорити про партію «П'ять зірок») налаштовані проєвропейські політики на чолі з прем'єр-міністром Джузеппе Конте. Навіть колись відверто антиєвропейські партії, такі як «Рух п'ять зірок» або «Ліга Півночі», після того як їхні представники потрапляли до коаліції і уряду, перестали заявляти про необхідність виходу з ЄС (Кузьмін 2018). Одіозний політик, лідер партії Ліга Півночі (яка віднедавна називається Ліга, а її члени – легістами), Маттео Сальвіні, який не раз відзначився провокаційними заявами щодо іммігрантів (Пудовкин 2020) та політики Євросоюзу (Сальвіні: Италия победит коронавирус 2020), тим не менше, прямо не закликав до виходу з ЄС, заявляючи про те, що його партія намагатиметься не зруйнувати ЄС, а реформувати його зсередини (Как итальянский вице-премьер Маттео Сальвини предложил реформировать 2019). Сам Сальвіні є також яскравим прикладом політика, який здобув велику популярність на хвилі масових настроїв євроскептицизму, але при цьому сам не зацікавлений у розвалі ЄС: так, у 2009 році Сальвіні достроково відмовився від посади депутата італійського парламенту заради того, щоб залишитися депутатом Європарламенту, де політик пропрацював близько десяти років (Сальвіні Маттео 2020). У 2019 році, балотуючись у Європарламент, Маттео Сальвіні навіть поставив собі за мету стати президентом Єврокомісії, і хоча його партії та її союзникам з правого табору не вдалося набрати достатню для цього кількість голосів, політик, попри критику сучасного ЄС, залишився прихильником єдиної Європи (Маслова 2018). Щоправда, єдина Європа у тому вигляді, в якому бачить її Сальвіні, може стати джерелом нестабільності і кризи демократії, що у свою чергу потенційно може посилити дезінтеграційні процеси.

Тому повністю виключати загрозу виходу Італії з ЄС або того, що впливові італійські політики в інший спосіб стимулюють дезінтеграційні процеси, на жаль, не можна. Для цього є декілька причин.

По-перше, як уже згадувалося, в Італії зростає популярність ідеї виходу Італії з ЄС. У 2010-х роках антиєвропейські партії регулярно здобували місця в парламенті. Хоча, як вже зазначалося, ці партії після потрапляння в коаліцію та уряд ставали більш помірними, однак від того антиєвропейські настрої в народних масах не йшли на спад (Vincenzo 2020), зате падали рейтинги партій колишніх непримиренних євроскептиків, таких як «Рух п'ять зірок» і меншою мірою «Ліга» (Итальянское популистское движение 2020).

Показовим у цьому відношенні є приклад вже згадуваної нещодавно створеної відомим сенатором італійського парламенту Джанлуїджі Парагоне партії «Італекзит», яка уже зараз мала би шанси подолати 5-відсотковий бар'єр та пройти до парламенту. Таким чином, разом із іншими правими партіями в італійському парламенті партія «Італекзит» потенційно зможе якщо не привести Італію до виходу з ЄС, то принаймні суттєво поспувати нерви високопосадовцям як у Римі, так і в Брюсселі.

Другою причиною того, що перспектива Італекзиту може стати досить реальною, є несприятливе економічне становище Італії. Італійська економіка є однією з найбільших у Європі, але при цьому вже упродовж багатьох років вона страждає від уповільнення темпів зростання та катастрофічного збільшення зовнішнього боргу, який наприкінці 2019 року становив майже 135 % ВВП, а до кінця 2020 року за прогнозами Єврокомісії може зрости уже до 160% (Государственный долг Италии 2020). Також в Італії як серед простого населення (Итальянцы недовольны введением евро 2003), так і на рівні експертів (Bagnai, Granville, Mongeau 2017: 524), побутує думка про те, що країна занадто рано вступила в зону євро, не будучи готовою до цього кроку, і це призвело до зростання економічних проблем. В експертному середовищі також висловлюється думка про необхідність децентралізації єврозони (Wyplosz 2019). У деяких італійських ЗМІ пропагується ідея про те, що Італія за умови відмови від євро здатна повернути собі позиції провідної економіки у світі, як це було ще в часи використання ліри у якості італійської грошової одиниці (Vucchi 2017). Також в Італії популярна ідея про те, що євровалюта була запроваджена в інтересах лише Німеччини, а інтересам Італії існування цієї валюти шкодить (Vucchi 2013). На цих настроях також намагаються грати популіс-

тичні праві партії. Драматичності ситуації додає і той факт, що згідно з законодавством ЄС, країна не може вийти з єврозони і при цьому залишитися в Євросоюзі: тобто відмова від використання валюти євро має обов'язково супроводжуватися виходом з ЄС (Stiglitz 2018). Таким чином, ностальгія за лірою в італійському суспільстві автоматично посилює дезінтеграційні настрої.

Крім того, незадоволення в Італії викликає і фіскальна політика ЄС, якій змушений підкорятися уряд Італії. Наприклад, намагання уряду знизити податки в Італії з метою стимулювати економічне зростання у 2019 р. викликали негативну реакцію в Брюсселі, де остерігалися, що така політика зниження податків призведе до ще більш катастрофічного зростання державного боргу Італії (Димитриади 2019). Також в Італії багато хто незадоволений тим, що з бюджету країни регулярно виплачуються великі суми в загальний бюджет ЄС, але у кризовій ситуації фінансова допомога з ЄС приходить не завжди оперативну, як це сталося на початку пандемії коронавірусу навесні 2020 р., коли Італія на тлі високої смертності і кризи системи охорони здоров'я гостро потребувала додаткових коштів, однак країни ЄС із так званої «Економної четвірки», а саме Австрія, Данія, Нідерланди та Швеція, заявляли, що італійський уряд та уряди інших найбільш постраждалих від епідемії країн мають впоратися з епідемією самотужки і що не треба збільшувати видатки та борги ЄС (Коваль-Гончар 2020). Через відсутність згоди у цьому питанні Італія так і не отримала у березні 2020 р. допомогу від Брюсселю, як сподівалися у Римі, а натомість Єврокомісія, попри необхідність вирішувати питання допомоги терміново, взяла ще два тижні на обговорення та узгодження цього питання (В ЕС не змогли домовитися 2020). Щоправда, ЄС згодом виправився і таки надіслав допомогу Італії та іншим найбільш постраждалим від коронавірусу європейським країнам (ЕС виділить €750 млрд на боротьбу з коронакризисом), однак це вже не зупинило зростання євроскептичних настроїв у країні (Логінова 2020). Як наслідок, задля зниження євроскептичних настроїв в Італії лідерам ЄС довелося на саміті Європейського Союзу у липні 2020 р. схвалити виділення фінансової допомоги Риму на боротьбу з коронавірусом у розмірі 200 млрд. євро (із загальної суми 750 млрд. євро, передбачених на протидію пандемії у всьому ЄС) (Італія получит 209 млрд. євро 2020). Щоправда, навіть такий

крок повністю не заспокоїв євроскептиків в Італії, які відзначали, що частина виділених коштів були кредитними, тобто наданими у борг, який згодом доведеться Брюсселю віддавати (Італія получит от ЕС 27 млрд. євро 2020).

Ще одним фактором, який підвищує вірогідність виходу Італії з ЄС, є проблема іммігрантів. З початком так званої «арабської весни» та розв'язанням громадянських воєн у Сирії та Лівії у 2011 р. потік біженців до країн ЄС неухильно зростає. Італія є однією з країн, через яку біженці з Лівії масово намагаються потрапити на територію ЄС через море. Тому традиційно багато біженців перебуває на прикордонному італійському острові Лампедуза та в Сицилії, звідки вони при першій можливості розходяться по решті території Італії, осідають у якості нелегальних мігрантів і часто вдаються до протиправної діяльності, викликаючи незадоволення та паніку серед італійських громадян. Керівництво ЄС вимагає від Італії, так само як і від інших країн-членів, утримувати за державний коштом на своїй території певну визначену відповідним квотами для кожної країни кількість біженців (Barigazzi 2019). Така політика влаштування мігрантів може в перспективі викликати зростання євроскептичних настроїв у італійському суспільстві, де росте невдоволення нелегальними мігрантами (Соціологи: більшість італійців недовольні 2020).

З впливом мігрантів досить ефективно, хоча не завжди гуманно і часто дуже скандально, борюся вже згадуваний одіозний та популярний політик Маттео Сальвіні, який після досягнення хорошого результату очолюваної ним партії Ліга на парламентських виборах 2018 р. увійшов разом із однопартійцями до коаліції і отримав в уряді посаду одного з двох віце-прем'єр-міністрів та посаду міністра внутрішніх справ. Користуючись службовим становищем міністра внутрішніх справ, Маттео Сальвіні за період свого перебування на цій посаді у 2018–2019 роках зумів знизити вплив мігрантів в Італію (За два роки потік мігрантів в Італію знизився 2019). Однак після того як Сальвіні пішов із посади міністра і у вересні 2019 р. були сформовані нова коаліція та уряд, Італія знову пом'якшила свою міграційну політику і навіть приєдналася разом із Мальтою, Німеччиною та Францією до Мальтійської угоди про розподіл та облаштування мігрантів на своїй території (Франція, ФРГ, Італія и Мальта домовились 2020). З одного боку, ця угода має потенціал

знизити міграційне навантаження на Італію, адже вона передбачає, що більша частина біженців, яких рятуватимуть біля італійських берегів, розмішуватимуться на території інших учасників угоди і фінансуватимуться за їхній рахунок. З іншого боку, угода не торкається питання тих мігрантів, які не були «врятовані» у морі, а благополучно дісталися європейських берегів. Такі біженці не підпадають під дію угоди, тому вони автоматично ставатимуть нелегальними мігрантами, і тягар вирішення їхніх проблем або ж їх депортації назад на батьківщину матиме нести лише та країна, на територію якої вони потрапили (Коваль 2019). Очевидно, що найчастіше саме Італія ставатиме такою країною у силу її географічної близькості до Північної Африки. Таким чином, Мальтійська угода про міграцію суттєво не допоможе Італії у випадку появи нових масових хвиль міграції з Північної Африки. Втім, на сьогодні навіть попри певне пом'якшення італійської міграційної політики, проблема мігрантів в Італії не стоїть так гостро, як декілька років тому. Однак відновлення цієї проблеми у ще більших масштабах у майбутньому не виключене, і ця загроза також підігріває євроскептичні настрої.

Перспектива виходу Італії з ЄС залишається досить реальною через дію ще одного фактора – зовнішнього. Зовнішні гравці, насамперед Росія, також можуть вплинути на перебіг дезінтеграційних процесів у Європі в цілому та Італії зокрема. В інтересах путінської Росії є ослаблення єдності Заходу, заохочення дезінтеграційних процесів та поглиблення кризи в ЄС. Найпопулярніший правий політик Італії Маттео Сальвіні звинувачувався в отриманні фінансування з Москви (Кудрик 2019). Колишній італійський віце-прем'єр відвідував Москву, фотографувався у футболці із зображенням Володимира Путіна, а також з самим російським президентом вживу (Рейнольдс 2018), та неодноразово висловлювався проти застосування санкцій щодо Росії і про необхідність покращення відносин між Італією та Росією (Сальвіні: Італія не дозволит 2018).

Критичну ситуацію початку пандемії в Італії навесні 2020 р. Росія також спробувала використати у своїх інтересах. Поки Брюссель зволікав з наданням додаткових коштів Риму і узгоджував деталі, Москва надіслала італійському уряду «гуманітарну допомогу», а російська пропаганда активно просуvala ідею про те, що реальну підтримку у складних ситуаціях Італії слід очікувати не від західних партнерів, а від РФ (Тара-

сенко 2020: 27). Скоріше за все, Росія намагатиметься і надалі проводити антизахідну пропаганду в Італії, підтримувати теплі стосунки з лідерами італійських правих партій та всіляко заохочувати їхню політику щодо ослаблення єдності всередині ЄС з перспективою повного розриву між Римом та Брюсселем. Така діяльність Кремля може підвищити шанси на реалізацію Італекзиту.

Нарешті, ще одним фактором, який підвищує ризик Італекзиту, є масштаб фігури одного з його головних потенційних авторів Маттео Сальвіні, який попри свій нерівноважений характер і скандальний популізм, перетворився на одного з най-впливовіших політиків не тільки в Італії, а і в ЄС. Як вже зазначалося, Маттео Сальвіні неодноразово проходив до Європарламенту і навіть мав амбіції і певні шанси стати президентом Єврокомісії (Сальвіні подумує баллотироваться 2018). Таким чином, успіхи політики Сальвіні можуть посилити дезінтеграційні процеси не тільки в Італії, а і в усьому ЄС.

Як уже зазначалося, Маттео Сальвіні на відміну від інших правих радикалів не є прихильником ліквідації ЄС, і пояснити це можна його амбіціями посісти високу посаду у Брюсселі. Водночас не можна виключати, що колишній італійський урядовець змінить свою позицію і приєднається до прибічників виходу Італії з ЄС, якщо зрозуміє, що його шанси стати впливовим єврокомісаром мізерні. Якщо ж Маттео Сальвіні таки вдасться після наступних виборів у Європарламент реалізувати свої амбіції і очолити Єврокомісію, то наслідки можуть бути ще катастрофічнішими для ЄС. Можливо, італійський праворадикал дійсно щиро бажає зберегти ЄС і реформувати його зсередини, як він заявляв, але методи, які він скоріше за все буде для цього застосовувати, неминуче зруйнують ЄС. Перебуваючи на посаді віце-прем'єр-міністра італійського уряду у 2018–2019 р., Сальвіні уже дав підстави розглядати його як потенційно дуже поганого і невдалого лідера ЄС, оскільки працюючи в італійському уряді, він неодноразово показав свою здатність заради реалізації популістичних лозунгів серйозно шкодити національним інтересам Італії та європейській солідарності. Наприклад, Маттео Сальвіні разом із представником іншої популістської партії «П'ять зірок», віце-прем'єр-міністром Луїджі ді Майо став одним із головних ініціаторів безпрецедентного конфлікту між Італією та Францією, яка у лютому 2019 р. була навіть змушена відкликати свого посла з Риму, і така акція сталася уперше з 1940

року, коли Італія оголосила війну Франції (Франція отзывает посла 2019). Передували такому різкому охолодженню двосторонніх відносин провокаційні заяви Сальвіні, який у своїх офіційних заявах дозволив собі обзивати французького президента Емануеля Макрона «дуже поганим президентом» (Дунаев 2019), який «багато балакає та мало робить» і закликав французький народ голосувати за праворадикального політика Марін ле Пен (Salvini: Macron pessimo presidente 2019).

Інші приклади також доводять, що Маттео Сальвіні був би поганим лідером Італії, не кажучи уже про лідерство в ЄС. Так, Маттео Сальвіні на посту віце-прем'єр-міністра у 2019 р. заради реалізації популістських гасел і всупереч правилам фінансової дисципліни ЄС ініціював податкову реформу, унаслідок якої податки мали знизитися на 10%, що могло призвести до подальшого небезпечного зростання державного боргу Італії і зростання ризиків економічної кризи, в яку може бути втягнутий увесь ЄС (Гурков 2018).

Також занепокоєння викликає вже згадувана дружба Маттео Сальвіні з Володимиром Путіним та підтримка італійським політиком скасування антиросійських санкцій. Крім того, Маттео Сальвіні безпідставно звинувачують у расизмі за його провокаційні висловлювання щодо біженців, мігрантів, циган і про необхідність «чисток» на вулицях (Расизм шагает по Италии? 2018). Нарешті, широкий резонанс викликало цитування італійським популістом фашистського диктатора Беніто Муссоліні (Глава МВД Италии процитировал Муссолини 2018). Відома італійська газета «Ла Републіка» назвала Маттео Сальвіні «найнебезпечнішим популістом Європи» (Gresco, Puledda 2020).

Усі ці факти на тлі великої популярності Маттео Сальвіні змушують замислитися про потенційну імовірність катастрофічних сценаріїв, які можуть мати місце у випадку, якщо Сальвіні очолить італійський уряд, який міг би спробувати запустити процедуру виходу Італії з Євросоюзу та ЄС, налагодити відносини з путінською Росією, почати демонтаж демократичних інститутів в Італії, і на цьому тлі ЄС опинився б у глибокій економічній та політичній кризі, а валюта євро могла би взагалі припинити своє існування (Barigazzi, Sciorilli Borrelli 2019). Така невтішна перспектива багатьом здавалася досить реальною під час урядової кризи у серпні – вересні 2019 р., коли партія «Ліга»

вийшла з коаліції і країна постала перед імовірністю проведення дострокових парламентських виборів, на яких переконливу перемогу мав шанси здобути саме Маттео Сальвіні (за деякими опитуваннями його рейтинг на кінець червня 2019 р. наближався до 40% (Мёршель 2019)). Втім, Італії тоді вдалося уникнути позачергових виборів. Проевропейська Демократична партія зуміла домовитися про створення коаліції з партією «П'ять зірок», яка відмовилася від своєї колишньої антиєвропейської позиції і стала більш поміркованою. У результаті, безпартійний політик Джузеппе Конте знову став головою нового уряду, який за відсутності у своєму складі одіозних політиків типу Маттео Сальвіні почав проводити більш послідовну проєвропейську політику.

Однак, незважаючи на таке благополучне завершення політичної кризи 2019 року, загроза її повторення зберігається. Маттео Сальвіні залишився у великій політиці, і хоча його особистий рейтинг дещо просів (до близько 30% (Analysis: How Italy's far right was stalled 2020)), але сукупний рейтинг очолюваної ним партії «Ліга» та інших правих партій («Вперед Італіє» та «Брати Італії») перевищує сукупний рейтинг правлячих у коаліції партій (Демократична партія та «П'ять зірок») на 6% (Опрос: в Италии избиратели отдадут предпочтение 2020). У випадку проходження в парламент вищезгаданої партії «Італекзит» перевага правих популістів і євроскептиків може зрости ще більше. Таким чином, політична ситуація в Італії змінюється дуже динамічно, тому не можна повністю виключати і проведення дострокових виборів з перемогою на них правих сил, що може мати негативні для перспектив євроінтеграції наслідки.

Висновки. Попри негативні тенденції, що можуть сприяти дезінтеграційним процесам, у Європі в цілому та Італії зокрема, як вбачається, навіть у випадку реалізації негативного сценарію перемоги правих популістських сил на італійських парламентських виборах до повного розриву між Брюсселем та Римом все одно навряд чи дійде. Для того, щоб Італія дійсно розпочала вихід з ЄС, необхідно, щоб на парламентських виборах перемогли такі антиєвропейські політичні сили, які змогли б зробити таке:

по-перше, набрати на виборах достатньо голосів для того, щоб здобути абсолютну більшість в обох палатах парламенту і змінити конституцію з метою зробити можливим проведення референдуму про вихід Італії з ЄС;

по-друге, відмовитися від привабливої перспективи отримати високооплачувані і престижні посади в Європейському парламенті та інших інституціях в Брюсселі;

по-третє, взяти на себе відповідальність за економічні труднощі та кризові явища в Італії, якими неминуче супроводжуватиметься вихід країни з зони євро та ЄС, зміна традиційних ринків збуту і т.д.;

по-четверте, залишитись без перспективи допомоги з боку ЄС та самостійно вирішувати проблему величезного зовнішнього боргу країни.

Зрозуміло, що в нинішніх умовах в Італії немає такої партії, яка могла б набрати достатню кількість голосів виборців, щоб змінити конституцію і розпочати вихід країни з ЄС. І навіть якщо така партія (чи, що більш імовірно, блок партій) коли-небудь з'явиться, то навряд чи вона згодиться брати на себе величезну відповідальність і жертвувати своїм рейтингом через тяжкі економічні наслідки виходу країни з зони євро та ЄС.

Водночас у сучасних умовах, коли пандемія коронавірусу та інші кризові явища можуть стрімко змінювати ситуацію, повністю виключати загрозу Італекситу не варто. Тривожним явищем є зростаюча кількість прихильників виходу Італії з ЄС, а також вплив зовнішніх факторів на дезінтеграційні процеси (мається на увазі насамперед небезуспішна російська пропаганда проти євроінтеграції в Італії). Викликана пандемією економічна рецесія та криза системи охорони здоров'я демонструють слабкість ЄС у протидії цим викликам і, відповідно, збільшують антиєвропейські настрої в італійському суспільстві. Проблема іммігрантів та біженців з Близького Сходу також не сприяє популяризації ідей євроінтеграції. На цьому тлі деякі ЗМІ всерйоз пишуть про імовірність катастрофічних сценаріїв, коли після перемоги на виборах правої популістської партії Італія почне вихід з ЄС, і такі публікації посилюють невпевненість щодо перспектив євроінтеграції Італії та майбутнього усього ЄС.

Як вбачається, для запобігання таким катастрофічним сценаріям, проурядові і проєвропейські політичні сили мають зберігати нинішню коаліцію Демократичної партії та партії «П'ять зірок» і по можливості уникати дострокових виборів, які неминуче посилять нестабільність у країні і сприятимуть зростанню популярності правих антиєвропейських партій. На сьогодні коаліція та уряд Італії

функціонують досить нормально, що дає підстави сподіватися на відносну політичну стабільність у найближчому майбутньому. Великою перемогою італійської дипломатії можна вважати виділення Євросоюзом 200 млрд. євро допомоги Італії для боротьби з коронавірусом, що також може стимулювати італійську економіку та послабити соціально-економічні протиріччя в італійському суспільстві. Таким чином, можна зробити висновок, що поки на часі ситуація в Італії розвивається за відносно оптимістичним сценарієм, і хоча загроза Італекситу існує, тим не менше, у разі відсутності непередбачуваних потрясінь та вкрай несприятливих обставин, ця загроза залишатиметься малоімовірною.

ЛІТЕРАТУРА

Поплавский, А. 2020. “Волна разочарования: итальянцы требуют выхода из ЕС”, *Газета.ru*. URL: https://m.gazeta.ru/politics/2020/07/30_a_13170853.shtml

Итальянский сенатор создал партию, агитирующую за выход из ЕС. 2020. *Голос Америки*. URL: <https://www.golos-ameriki.ru/a/italian-senator-forms-italexit-party/5515818.html>

Monaci, A. 2020. “Sondaggi Italexit, Paragone ago della bilancia: con lui il Centrodestra vince”, *Urban*. URL: <https://urbanpost.it/sondaggi-italexit-paragone-ago-della-bilancia/>

Проросійські «європейські праві» хочуть об'єднатися у Європарламенті, щоб змінити ЄС. 2019. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29872042.html>

Constitution of the Italian Republic. 1947. Senato della Repubblica. URL: https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf

Денис Кузьмін про тенденції популізму в Європі. Європейський популізм чи народна демократія? 2018. *Центр міжнародних досліджень*. URL: http://cis-onu.com/https://www.youtube.com/watch?v=WEWqg3FKnwM&feature=emb_logo

Пудовкин, Е. 2020. “Маттео Сальвини посоветовал мигрантам паковать чемоданы”, *Газета.ру*. URL: https://m.gazeta.ru/politics/2020/07/30_a_13170853.shtml

Сальвини: Италия победит коронавирус, а потом подумает о выходе из ЕС. 2020. *ИА REGNUM*. URL: <https://regnum.ru/news/2898003.html>

Как итальянский вице-премьер Маттео Сальвини предложил реформировать Евросоюз. 2019. *Baltnews*. URL: https://baltnews.ee/tallinn_news/20190413/1017570863/italyansky-premyer-predlozhit.html

- Сальвіні Маттео. 2020. *Лига Досье*. URL: <https://file.liga.net/persons/salvini-matteo>
- Маслова, Е. 2018. “Маттео Сальвіні – не євроскептик, а сторонник єдиної Європи”, *МГИМО університет*. URL: <https://mgimo.ru/about/news/experts/matteo-salvini-ne-evroskeptik-a-storonnik-edinoj-evropy/>
- Vincenzo, V. 2020. “La destra mai tanto forte e mai tanto ininfluente”, *Next Quotidiano*. URL: <https://www.nextquotidiano.it/la-destra-mai-tanto-forte-e-mai-tanto-ininfluente/>
- Італійське популістське рухування “П’ять зірок” стає більш нормальною партією – *The Economist*. 2020. *Зеркало неділі*. URL: <https://zn.ua/WORLD/italjanskoe-populistskoe-dvizhenie-pjati-zvezd-stanovitsja-bolee-normalnoj-partiej-the-economist.html>
- Государственный долг Италии вырастет до 160% ВВП из-за коронавирусного кризиса. 2020. *Европейская правда*. URL: <https://www.euointegration.com.ua/rus/news/2020/05/6/71109588/>
- Італійці невдоволені введенням євро. 2003. *Travel.ru*. URL: <http://www.travel.ru/news/2003/11/14/25579.html>
- Bagnai, A., Granville, B., Mongeau, C. 2017. “Withdrawal of Italy from the euro area: Stochastic simulations of a structural macroeconomic model”, *Economic Modelling* 64: 524-538.
- Wyplosz, C. 2019. “Creating a Decentralised Eurozone”, *Wilfried Martens Centre for European Studies*. URL: <https://martenscentre.eu/publications/creating-decentralised-eurozone>
- Bucchi, G. 2017. “Tutti i 50 motivi per cui all'Italia conviene uscire dall'euro”, *Libero Quotidiano.it*. URL: <https://www.liberoquotidiano.it/news/economia/13218073/euro-50-motivi-italia-conviene-uscire-dossier-integrale-libero-becchi-dragoni-.html>
- Bucchi, G. 2013. “Gli sciacalli dell'Ue: così la Germania ha derubato gli italiani”, *Libero Quotidiano.it*. URL: <https://www.liberoquotidiano.it/news/economia/1342864/Gli-sciacalli-dell-Ue--cosi-la-Germania-ha-derubato-gli-italiani.html>
- Stiglitz, J. 2018. “How to exit the eurozone”, *Politico*. URL: <https://www.politico.eu/article/opinion-italy-germany-how-to-exit-the-eurozone-euro-reform/>
- Димитриаді, М. 2019. “Італія знижує податки – ЄС невдоволений”. *Euronews*. URL: <https://ru.euronews.com/2019/05/29/italy-budget-and-tax-cuts>
- Коваль-Гончар, М. 2020. “Головування Німеччини у Раді ЄС: сильніша Європа та шанси для України”, *Українська призма*. URL: <http://prisma.org/wp-content/uploads/2020/07/Germany3-1.pdf>
- В ЄС не змогли домовитися, як спасти поразену коронавірусом економіку. 2020. *Европейская правда*. URL: <https://www.euointegration.com.ua/rus/news/2020/03/27/7108040/>
- ЕС выделит €750 млрд на борьбу с коронакризисом. Испания и Италия получат больше всех. 2020. *Русская служба BBC NEWS*. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-53485239>
- Логинова, К. 2020. “Чао, рагачии: итальянцы обиделись на ЕС и захотели выйти”, *Известия*. URL: <https://iz.ru/1004247/kseniia-loginova/chao-ragatcii-italiantcy-obidelis-na-es-i-zakhoteli-vyiti>
- Італія получит 209 млрд. євро с 750-миллиардного “фонда спасения” ЕС. 2020. *Европейская правда*. URL: <https://www.euointegration.com.ua/rus/news/2020/07/21/7112352/>
- Італія получит от ЕС 27 млрд. євро в кредит на борьбу с безработицей. 2020. *ИА REGNUM*. URL: <https://regnum.ru/news/economy/3044659.html>
- Barigazzi, J. 2019. “4 EU countries agree on migration relocation system”, *Politico*. URL: <https://www.politico.eu/article/4-eu-countries-agree-on-migration-relocation-system-malta/>
- Социологи: большинство итальянцев недовольны нелегальной миграцией. 2020. *ИА REGNUM*. URL: <https://regnum.ru/news/polit/3052510.html>
- За два года поток мигрантов в Италию снизился в 10 раз – МВД. 2019. *Рамблер*. URL: https://finance.rambler.ru/other/43420820/?utm_content=finance_media&utm_medium=read_more&utm_source=copylink
- Франція, ФРГ, Італія та Мальта домовилися про розподіл мигрантів. 2020. *UATV*. URL: <https://rus.uatv.ua/frantsiya-frg-italiya-i-malta-dogovorilis-o-raspredelenii-migrantov/>
- Коваль, А. 2019. “Бери или плати. Европейцы разрабатывают механизм солидарного распределения беженцев”, *Зеркало неділі*. URL: https://zn.ua/international/beri-ili-plati-331123_.html
- Кудрик, Н. 2019. “Росія фінансує націоналістів Італії? Опозиція вимагає пояснень від уряду”, *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/italija-rosija-liha-finansuvannia-rozsliduvannia/29788995.html>
- Рейнольдс, Д. 2018. “Цитаты Муссолини, футболка с Путиным, борьба с миграцией: кто такой Маттео Сальвини, новая звезда итальянской политики”, *Русская служба BBC News*. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-45075670>
- Сальвіні: Італія не дозволить ЄС продлити «бесполезные и вредоносные» санкции против России. 2018. *ИноТВ*. URL: <https://russian.rt.com/inotv/2018-10-22/Salvini-Italiya-ne-pozvolit-ES>
- Тарасенко, Н. 2020. “‘Из России с любовью’: гуманитарна чи пропагандистська акція Кремля в Італії?”, *Україна: події, факти, коментарі* 7: 27–37.
- Сальвіні подумує балотуватися на пост президента Єврокомісії. 2018. *Европейская правда*. URL: <https://www.euointegration.com.ua/rus/news/2018/10/18/7088322/>

Франция отзывает посла из Италии впервые после войны. Что происходит? 2019. *Русская служба BBC NEWS*. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-47164442>

Дунаев, А. 2019. “Назад в 1940-й. Почему в конфликте Франции и Италии дошло до отзыва посла”, *Московский центр Карнеги*. URL: <https://carnegie.ru/commentary/78327>

Salvini: Macron pessimo presidente, pessimo governo in Francia. 2019. *Askanews*. URL: http://www.askanews.it/video/2019/01/22/salvini-macron-pessimo-presidente-pessimo-governo-in-francia-20190122_video_15552834/

Гурков, А. 2018. “Комментарий: Италия может втянуть ЕС и Россию в большой финансовый кризис”, *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/ru/%D0%BA%D0%BE%D0%B%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B9-%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%8F-%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D1%82-%D0%B2%D1%82%D1%8F%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%8C-%D0%B5%D1%81-%D0%B8-%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D1%8E-%D0%B2-%D0%B1%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%88%D0%BE%D0%B9-%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D1%8B%D0%B9-%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D1%81/a-46046314>

Расизм шагает по Италии? 2018. *Eurotopics*. URL: <https://www.eurotopics.net/ru/203881/%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%B7%D0%BC-%D1%88%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%B5%D1%82-%D0%BF%D0%BE-%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B8>

Глава МВД Италии процитировал Муссолини в день рождения диктатора. 2018. *РБК*. URL: <https://www.rbc.ru/rbcfreeneews/5b5f019e9a7947d7ae219f7d>

Greco, A., Puledda, V. 2020. “Voto in Emilia, Salvini non spaventa i mercati. Ma, se vince, lo spread salirà”, *La Repubblica*. URL: https://www.repubblica.it/economia/finanza/2020/01/23/news/voto_in_emilia_salvini_non_spaventa_i_mercati_il_governo_reggera_1_urto-246535270/?ref=search

Barigazzi, J., Sciorilli Borrelli, S. 2019. “Can anyone stop Matteo Salvini?” *Politico*. URL: <https://www.politico.eu/article/can-anyone-stop-matteo-salvini/>

Мёршель, Т. 2019. “Просчет Сальвини”, *IPG-Journal*. URL: <https://www.ipg-journal.io/regiony/evropa/proschet-salvini-874/>

Analysis: How Italy's far right was stalled by the coronavirus crisis. 2020. *The Local.it*. URL: <https://www.thelocal.it/20200609/analysis-how-italys-far-right-was-stalled-by-the-coronavirus-crisis>

Опрос: в Италии избиратели отдадут предпочтение правоцентристской оппозиции. 2020. *Парламентская газета*. URL: [https://www.pnp.ru/in-world/opros-v-italii-izbirateli-](https://www.pnp.ru/in-world/opros-v-italii-izbirateli-otdayut-predpochtenie-pravocentristskoy-oppozicii.html)

[otdayut-predpochtenie-pravocentristskoy-oppozicii.html](https://www.pnp.ru/in-world/opros-v-italii-izbirateli-otdayut-predpochtenie-pravocentristskoy-oppozicii.html)

REFERENCES

Poplavskyi, A. 2020. “The wave of disappointment: the Italians demand to withdraw from the EU”, *Gazeta.ru*. URL: https://m.gazeta.ru/politics/2020/07/30_a_13170853.shtml (in Russian).

An Italian Senator created a party which campaigns for the withdrawal from the EU. 2020. *Voice of America*. URL: <https://www.golos-ameriki.ru/a/italian-senator-forms-italexit-party/5515818.html> (in Russian).

Monaci, A. 2020. “Italexit polls, Paragone changes the balance: with him the Center-right wins”, *Urban*. URL: <https://urbanpost.it/sondaggi-italexit-paragone-ago-della-bilancia/> (in Italian).

The pro-Russian “European right-wingers” want to unite in the European parliament to change the EU. 2019. *Radio svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29872042.html> (in Ukrainian).

Constitution of the Italian Republic. 1947. *Senato della Repubblica*. URL: https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf

Denis Kuzmin about the populism trends in Europe. European populism or people’s democracy? 2018. *Center of International Studies*. URL: <http://cis-onu.com/> (in Ukrainian).

Pudovkin, E. 2020. “Matteo Salvini advised the migrants to pack the suitcases”, *Gazeta.ru*. URL: https://m.gazeta.ru/politics/2020/07/30_a_13170853.shtml (in Russian).

Salvini: Italy will defeat coronavirus and then think about withdrawal from the EU. 2020. *IA REGNUM*. URL: <https://regnum.ru/news/2898003.html> (in Russian).

How Italian Vice-Prime-Minister Matteo Salvini suggested reforming the EU. 2019. *Baltnews*. URL: https://baltnews.ee/tallinn_news/20190413/1017570863/italyansky-premyer-predlozhit.html (in Russian).

Salvini Matteo. 2020. *Liga Dosye*. URL: <https://file.liga.net/persons/salvini-matteo> (in Russian).

Maslova, E. 2018. “Matteo Salvini is not a euroskeptic, but proponent of the unified Europe”, *MGIMO University*. URL: <https://mgimo.ru/about/news/experts/matteo-salvini-nevroskeptik-a-storonnik-edinoy-evropy/> (in Russian).

Vincenzo, V. 2020. “Right-wingers have never been so strong and so irrelevant”, *Next Quotidiano*. URL: <https://www.nextquotidiano.it/la-destra-mai-tanto-forte-e-mai-tanto-ininfluente/> (in Italian).

The Italian populist movement “Five Stars” is becoming more normal party – The Economist. 2020. *ZN,UA*. URL: <https://zn.ua/WORLD/italjanskoe-populistskoe-dvizhenie-pjati-zvezd-stanovitsja-bolee-normalnoj-partiej-the-economist.html> (in Russian).

Italy's state debt will grow until 160% of GDP due to the coronavirus crisis. *Yevropeyskaya pravda*. URL: <https://www.euointegration.com.ua/rus/news/2020/05/6/7109588/> (in Russian).

Italians are not happy with euro. 2003. *Travel.ru*. URL: <http://www.travel.ru/news/2003/11/14/25579.html> (in Russian).

Bagnai, A., Granville, B., Mongeau, C. 2017. "Withdrawal of Italy from the euro area: Stochastic simulations of a structural macroeconomic model", *Economic Modelling* 64: 524-538.

Wyplosz, C. 2019. "Creating a Decentralised Eurozone", *Wilfried Martens Centre for European Studies*. URL: <https://martenscentre.eu/publications/creating-decentralised-eurozone>

Bucchi, G. 2017. "All 50 reasons why Italy should leave the Eurozone", *Libero Quotidiano.it*. URL: <https://www.liberoquotidiano.it/news/economia/13218073/euro-50-motivi-italia-conviene-uscire-dossier-integrale-libero-becchi-dragoni-.html> (in Italian).

Bucchi, G. 2013. "The EU jackals: this is how Germany robbed the Italians", *Libero Quotidiano.it*. URL: <https://www.liberoquotidiano.it/news/economia/1342864/Gli-sciacalli-dell-Ue--cosi-la-Germania-haderubato-gli-italiani.html> (in Italian).

Stiglitz, J. 2018. "How to exit the eurozone", *Politico*. URL: <https://www.politico.eu/article/opinion-italy-germany-how-to-exit-the-eurozone-euro-reform/>

Dimitriadi, M. 2019. "Italy reduces taxes – the EU is disappointed", *Euronews*. URL: <https://ru.euronews.com/2019/05/29/italy-budget-and-tax-cuts> (in Russian).

Koval-Gonchar, M. 2020. "Germany's Chairmanship in the EU Council: The stronger Europe and chances for Ukraine", *Ukrainian prism*. URL: <http://prismua.org/wp-content/uploads/2020/07/Germany3-1.pdf> (in Ukrainian).

In the EU it was not reached an agreement how to save the economy which was harmed by coronavirus. 2020. *Yevropeyskaya pravda*. URL: <https://www.euointegration.com.ua/rus/news/2020/03/27/7108040/> (in Russian).

The EU will allocate € 750 billion to fight the coronavirus crisis. Spain and Italy will get the most. 2020 (in Russian). *BBC NEWS*. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-53485239> (in Russian).

Loginova, K. 2020. "Chao ragazzi: The Italians have been disappointed by the EU and want to withdraw", *Izvestiya*. URL: <https://iz.ru/1004247/kseniia-loginova/chao-ragatcii-italiantcy-obidelis-na-es-i-zakhoteli-vyiti> (in Russian).

Italy will receive 209 billion euro from the 750 billion "Save Fund". 2020. *Yevropeyskaya pravda*. URL: <https://www.euointegration.com.ua/rus/news/2020/07/21/7112352/> (in Russian).

Italy will receive a credit of 27 billion euro from the EU to overcome the unemployment. 2020. *IA REGNUM*. URL: <https://regnum.ru/news/economy/3044659.html> (in Russian).

Barigazzi, J. 2019. "4 EU countries agree on migration relocation system", *Politico*. URL: <https://www.politico.eu/article/4-eu-countries-agree-on-migration-relocation-system-malta/>

Sociologists: The majority of Italians are not satisfied with the illegal migration. 2020. *IA REGNUM*. URL: <https://regnum.ru/news/polit/3052510.html> (in Russian).

For two years the migration flow to Italy has been ten times reduced – the Internal Affairs Ministry. 2019. *Rambler*. URL: https://finance.rambler.ru/other/43420820/?utm_content=finance_media&utm_medium=read_more&utm_source=copylink (in Russian).

France, FRG, Italy, and Malta agreed about sharing the migrants. 2020. *UATV*. URL: <https://rus.uatv.ua/frantsiya-frg-italiya-i-malta-dogovorilis-o-raspredelenii-migrantov/> (in Russian).

Koval, A. 2019. "Take and pay. The Europeans elaborate the mechanism of the common sharing of the refugees", *ZN,UA.* URL: https://zn.ua/international/beri-ili-plati-331123_.html (in Russian).

Kudrik, N. 2019. "Russia funds nationalists of Italy? The opposition demands explication from the government", *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/italija-rosija-liha-finansuvannia-rozsliduvannia/29788995.html> (in Ukrainian).

Reinolds, D. 2018. "Quoting Mussolini, T-shirt with Putin, the struggle with migration: Who is Mussolini, the new star of Italian politics." *Russian Service of BBC News*. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-45075670> (in Russian).

Salvini: Italy will not let to prolong "useless and harmful" sanctions against Russia. 2018. *ИНОТВ*. URL: <https://russian.rt.com/inotv/2018-10-22/Salvini-Italiya-ne-pozvolit-ES> (in Russian).

Taraskenko, N. 2020. "From Russia with love': Humanitarian or propagandist action of Kremlin in Italy?" *Ukraina: podii, fakty, komentari* 7: 27–37 (in Ukrainian).

Salvini thinks about running for the President of the European Commission. 2018. *Yevropeyskaya pravda*. URL: <https://www.euointegration.com.ua/rus/news/2018/10/18/7088322/> (in Russian).

France recalls its ambassador for the first time since the war. What is happening? 2019. *BBC NEWS*. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-47164442> (in Russian).

Dunayev, A. 2019. "Back to 1940. Why the conflict between France and Italy led to the recall of ambassador", *Moscow Carnegie Center*. URL: <https://carnegie.ru/commentary/78327> (in Russian).

Salvini: Macron the worst president, the worst government in France. *Askaneews*. URL: http://www.askaneews.it/video/2019/01/22/salvini-macron-pessimo-presidente-pessimo-governo-in-francia-20190122_video_15552834/ (in Italian).

Gurkov, A. 2018. "The comment: Italy can lead the EU and Russia to the big financial crisis", *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/ru/%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B9-%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%8F-%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D1%82-%D0%B2%D1%82%D1%8F%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%8C-%D0%B5%D1%81-%D0%B8-%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D1%8E-%D0%B2-%D0%B1%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%88%D0%BE%D0%B9-%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D1%8B%D0%B9-%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D1%81/a-46046314> (in Russian).

Racism walks in Europe? 2018. *Eurotopics*. URL: <https://www.eurotopics.net/ru/203881/%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%B7%D0%BC-%D1%88%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%B5%D1%82-%D0%BF%D0%BE-%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B8> (in Russian).

The head of the Ministry of Internal Affairs quoted Mussolini on the dictator's birthday. 2018. *RBK*. URL: <https://www.rbc.ru/rbcfreenews/5b5f019e9a7947d7ae219f7d> (in Russian).

Greco, A., Puledda, V. 2020. "Voting in Emilia, Salvini does not scare the markets. But, if he wins, the spread will go up", *La Repubblica*. URL: https://www.repubblica.it/economia/finanza/2020/01/23/news/voto_in_emilia_salvini_non_spaventa_i_merca_ti_il_governo_reggera_1_urto-246535270/?ref=search (in Italian)

Barigazzi, J., Sciorilli Borrelli, S. 2019. "Can anyone stop Matteo Salvini?" *Politico*. URL: <https://www.politico.eu/article/can-anyone-stop-matteo-salvini/>

Morshel, T. 2019. "Salvini's mistake", *IPG-Journal*. URL: <https://www.ipg-journal.io/regiony/evropa/proschet-salvini-874/> (in Russian).

Analysis: How Italy's far right was stalled by the coronavirus crisis. 2020. *The Local.it*. URL: <https://www.thelocal.it/20200609/analysis-how-italys-far-right-was-stalled-by-the-coronavirus-crisis>

The poll: in Italy the electorate prefers the right-center opposition. 2020. *Parliamentary newspaper*. URL: <https://www.pnp.ru/in-world/opros-v-italii-izbirateli-ot-dayut-predpochtenie-pravocentristskoy-oppozicii.html> (in Russian).